

OBAVEŠTAJNE INFORMACIJE I INDICIJE OD ZNAČAJA ZA SUZBIJANJE KRAĐA MOTORNIH VOZILA

*Mijalković S.¹, Bošković G.¹

¹*Kriminalističko-policijska akademija, Beograd*

Sažetak: Ovaj rad je inspirisan aktuelnim problemima sticanja obaveštajnih informacija i otkrivanja i tumačenja indicija u vezi s krivičnim delima krađe motornih vozila i delovanja „automafile“, s kojima se susreću pripadnici Kriminalističke policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, prvenstveno Policijske uprave za Grad Beograd. Stoga je i njegov cilj da se ukaže na najznačajnije obaveštajne informacije i indicije o izvršenju krivičnih dela krađe vozila, o njihovim izvršiocima, o načinima izvršenja, o lokacijama na kojima se nalaze ukradeni automobili ili njihovi delovi, kao i o daljim namerama „kradljivaca“ automobila. Posebna pažnja je posvećena izvorima obaveštajnih informacija i indicija, te načinima njihovog tumačenja na osnovu kriminalističko-obaveštajnih aktivnosti prikupljanja obaveštajnih informacija, indicijalnom metodu, kao i smernicama za postupanje pripadnika policije u otkrivanju i tumačenju nekih indicija koje ukazuju na krađu motornog vozila.

Ključne reči: obaveštajne informacije, obaveštajni rad, indicije, indicijalni metod, krađe motornih vozila.

1. Uvod

Krađa vozila je kriminalno delovanje lica usmereno ka protivpravnom oduzimanju motornih vozila koja su u tuđoj svojini ili državini¹, radi sticanja

¹ *Državina (possessio)* je pravno zaštićena faktička vlast (*corpus possessionis*) nekog lica na stvar. Može da bude zakonita i nezakonita. Pod *pravom svojine (dominium, propriates)* podrazumeva se subjektivno pravo iz kojeg proističe najviša pravna i faktička vlast na stvar – *vlasništvo*. Vlasnik stvari ima ovlašćenja držanja, korišćenja i raspolaganja, dok

protivpravne imovinske koristi za sebe ili drugog. U bezbednosno-kriminalističkoj praksi često je veoma teško precizno kvalifikovati pojavu protivpravnog oduzimanja vozila.²

Naime, krivično delo *Neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila* čini lice koje bez pristanka ovlašćenog lica koristi tuđe motorno vozilo. Pokušaj ovog dela takođe se kažnjava. Teži oblik dela postojaće ukoliko je to učinjeno provaljivanjem ili obijanjem motornog vozila, ili upotrebom sile ili pretnje. Za osnovni oblik dela je predviđena novčana kazna ili zatvor do dve godine, a za teži oblik zatvor od tri meseca do pet godina i novčana kazna.³

Krađu čini lice koje tuđu pokretnu stvar oduzme drugom s namerom da njenim prisvajanjem sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist. Pokušaj krađe se takođe kažnjava. Za ovo delo je predviđena novčana kazna ili zatvor do tri godine.⁴

Najzad, krivično delo *Teška krađa* postojaće ukoliko je krađa izvršena na neki od sledećih načina: 1) obijanjem ili provaljivanjem zatvorenih zgrada, soba, kasa, ormana ili drugih zatvorenih prostora, ili drugim savlađivanjem većih prepreka; 2) od strane više lica; 3) na naročito opasan ili naročito drzak način; 4) od strane lica koje je pri sebi imalo kakvo oružje ili opasno oruđe radi napada ili odbrane; 5) za vreme požara, poplave, zemljotresa ili drugog udesa, i 6) iskorišćavanjem bespomoćnosti ili drugog teškog stanja nekog lica. Teška krađa postojaće i ako vrednost ukradenih stvari prelazi iznos od četristo pedeset hiljada dinara, ili ako ukradena stvar predstavlja kulturno ili prirodno dobro. Teži oblik krivičnog dela postojaće ukoliko vrednost ukradenih stvari prelazi iznos od milion i petsto hiljada dinara. Za osnovne oblike dela je predviđena kazna zatvora od jedne do osam godina, a za teži oblik zatvor od dve godine do deset godina.⁵ Osim toga, vozilo se može protivpravno oduzeti i *razbojništvom* ili *razbojničkom krađom*, kada se primenjuje sila prema licu iz čijeg se pritežanja vozilo oduzima.

državinu nad vozilom imaju i zakupac, lice koje ima službeno vozilo u zaduženju, lice kome je vozilo pozajmljeno, ali i lopov koji je vozilo ukrao (Babić, 1998: 111, 122).

² Vozilo je sredstvo koje je po konstrukciji, uređajima, sklopovima i opremi namenjeno i osposobljeno za kretanje po putu. Motorno vozilo je vozilo koje se pokreće snagom sopstvenog motora, koje je po konstrukciji, uređajima, sklopovima i opremi namenjeno i osposobljeno za prevoz lica, odnosno stvari, za obavljanje radova, odnosno za vuču priključnog vozila, osim šinskih vozila. Putničko vozilo je vozilo za prevoz putnika koje ima najviše devet mesta za sedenje, uključujući i mesto za sedenje vozača. Član 7, st. 1, t. 31, 33 i 41 Zakona o bezbednosti saobraćaja na putevima, *Službeni glasnik*, broj 41/09.

³ Član 213 Krivičnog zakonika Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005 i 72/2009.

⁴ Član 203 Krivičnog zakonika Republike Srbije.

⁵ Član 204 Krivičnog zakonika Republike Srbije.

Znači, da bi u konkretnom slučaju događaj protivpravnog oduzimanja vozila mogao da se kvalifikuje kao krađa, odnosno kao teška krađa, neophodno je dokazati nameru izvršioca krivičnog dela da stekne protivpravnu imovinsku korist za sebe ili drugog. Bezbednosno-kriminalistička i pravosudna praksa su pokazale da je to veoma teško. Na primer, ukoliko je lice zatečeno u izvršenju krivičnog dela dok je provalničkim alatom obijalo vrata vozila, ne može se pouzdano znati da li je njegova namera bila da oduzme, npr., samo muzički CD omiljenog pevača koji se nalazi na sedištu vozila (sitna krađa), mobilni telefon i jaknu koji su ostavljeni u vozilu (krađa), da iskoristi vozilo kako bi se odvezlo do nekog mesta gde će ga potom ostaviti (neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila), ili da ga prisvoji za sebe, proda, pokloni, rastavi u delove koje će koristiti ili prodati (teška krađa). U takvim situacijama mnoge policije u svetu čekaju da lice do kraja izvrši krivično delo kako bi mogli da ga pravilno kvalifikuju. Međutim, u situacijama kada je motorno vozilo već protivpravno oduzeto, krivična dela se najpre kvalifikuju kao neovlašćeno korišćenje tuđeg vozila. Ukoliko se tokom kriminalističke obrade krivičnog dela dokaže koristoljublje izvršioca, događaj će se prekvalifikovati u krađu ili tešku krađu, u zavisnosti od vrednosti vozila.

Vrednost ukradenog vozila preliminarno se određuje na osnovu iskaza vlasnika, što i ne mora da bude njegova objektivna, realna vrednost. Važan parametar za utvrđivanje vrednosti vozila može da bude cena koju je vlasnik platio prilikom njegove kupovine ukoliko je to učinio relativno skoro pre krađe vozila. Potom, vrednost vozila se utvrđuje na osnovu vrednosti vozila istog tipa, marke, godine proizvodnje i opremljenosti na tržištu automobila. Najzad, ukoliko je ukradeno vozilo pronađeno, njegovu vrednost procenjuje veštak.

Na ozbiljnost ovog savremenog bezbednosnog problema ukazuju i procene Interpola i Evropola, na osnovu kojih se potražuje najmanje sto trideset hiljada automobila, za koje se osnovano sumnja da se nalaze na teritoriji zemalja Zapadnog Balkana. Polovina ukradenih automobila se nalazi na teritoriji Crne Gore, oko trideset hiljada je na prostoru Bosne i Hercegovine, a oko dvadeset pet hiljada se nalazi na području Kosova i Metohije. Ostatak od oko petnaest hiljada vozila se nalazi na teritoriji Hrvatske, Makedonije i centralne Srbije. Od 1995. godine na teritoriji Republike Srbije nestalo je oko osamnaest hiljada vozila naših i stranih državljana, računajući i vozila naših državljana nestala u inostranstvu. Reč je o organizovanoj kriminalnoj delatnosti međunarodnih razmera: vozila koja su ukradena na teritoriji centralne Srbije završavaju u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini, gde se s pripadnicima njihovog organizovanog kriminala razmenjuju za vozila koja su tako ukradena. Drugi deo vozila završava na teritoriji Kosmeta i Makedonije i

u Crnoj Gori. Jedan kanal krijumčarenja ukradenih automobila vodi ka Moldaviji, Ukrajini, Belorusiji i Rusiji, a drugi preko Bugarske ka Turskoj, Iraku i Siriji.⁶

2. Obaveštajne informacije o krađama motornih vozila

Značaj objektivnih obaveštajnih informacija⁷ o konkretnim slučajevima krađa vozila od nesumljivog je značaja za njegovo suzbijanje. Najčešći *metodi* prikupljanja obaveštajnih informacija⁸ su:

– *metod neposredne opservacije* (lična zapažanja pripadnika službi bezbednosti);

– *prikupljanje informacija od informanata* (građani, poznanici, prijateljske i rodbinske veze koje po mestu stanovanja, zaposlenja i kretanja dolaze do informacija o krađama vozila, a to su automehaničari, radnici na (auto)otpadima, čuvari parkinga, prodavci automobila i autodelova na autopijacama, radnici autoperionica, servisa za ugradnju alarma, parking servisa, suvlasnici vozila ili članovi porodice vlasnika vozila, službenici i agenti osiguravajućih društava koji tragaju za ukradenim vozilima, pripadnici određenih inspekcija, radnici servisa za tehnički pregled vozila, agencija za uvoz vozila iz inostranstva, radnici agencija za registraciju i preregistraciju vozila, radnici agencija za posredovanje pri kupoprodaji vozila itd.);

– *prikupljanje informacija od oštećenih*;

– *agenturni metod* (vrbovanje pripadnika kriminalne grupe ili drugih lica iz kriminalne sredine da duže vreme i potajno pružaju poverljive informacije od značaja za sprečavanje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih dela i učinilaca. Postoje dve kategorije tzv. *informatora: pouzdanici (garanti)*, koji su po pravilu neporočna lica koja duže vreme iz kriminalne sredine dostavljaju informacije službama bezbednosti uz izvesnu novčanu naknadu i *vigi-*

⁶ Iz izjave Božidara Stojiljković, glavnog policijskog inspektora Uprave kriminalističke policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Interpol na Balkanu traži 130 000 ukradenih vozila (2007, 4. avgust, *Blic*, str. A 23).

⁷ *Informacija* je znanje kome je dat materijalni oblik, odnosno znanje kome je dat oblik simbola. *Obaveštajne informacije* su izvor iz kojih se estrahuju obaveštajni podaci, supstrat i sirovina iz koje se proizvodi znanje. Znači, *obaveštajni podaci* su posebno znanje estrahovano iz obaveštajnih informacija, neophodno za rešavanje konkretnih bezbednosnih problema (*Izvori, tehnike i tehnologije prikupljanja informacija za potrebe korisnika obaveštajnih podataka*, 2).

⁸ Zbog ograničenosti obima rada, ovom prilikom nećemo se zadržavati na elaboriranju *specijalnih istražnih mera i tehnika*, odnosno *posebnih dokaznih radnji* koje, po Zakoniku o krivičnom postupku (*Službeni glasnik RS*, br. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 85/2005, 49/2007, 20/2009 i 72/2009), mogu da preduzimaju ovlašćeni državni organi u rasvetljavanju i dokazivanju krivičnih dela iz oblasti organizovanog kriminala.

lanti, koji pripadaju kriminalnoj sredini, vrše krivična dela i istovremeno obaveštavaju službe bezbednosti o aktivnostima svojih kriminalnih saradnika) (Simonović, 2004: 24–27);

– *metod infiltracije pripadnika službe bezbednosti u kriminalnu sredinu* (angažovanjem tzv. *agenta provokatora*, koji s ciljem hapšenja izvršioca krivičnih dela stupa s njim u kontakt predstavljajući se kao kriminalac radi navodnog, zajedničkog kriminalnog delovanja i tzv. *prikrivenog policijskog izviđača*, ubačenog u kriminalnu grupu radi otkrivanja i dokazivanja krivičnih dela i učinilaca – tzv. *prikriveni islednik*) (Simonović, 2004: 24–27);

– *isledni metod* (isledivanjem nosilaca kriminalne delatnosti koji direktno ili indirektno učestvuju u aktivnostima automafije, kao i lica iz kriminalne sredine koja o tome imaju saznanja);

– *metod tehničke opservacije* (korišćenjem elektronskih i uređaja za audio, vizuelno i audio-vizuelno nadgledanje i snimanje);

– *metod saradnje sa subjektima bezbednosti drugih zemalja* (u vidu policijske, obaveštajne, sudske i drugih vidova saradnje);

– *metod pretraživanja podataka pohranjenih u (sopstvenim) evidencijama nacionalnog sistema bezbednosti i drugih subjekata* (pretraživanje kriminalističkih i drugih evidencija i tzv. *raster pretrage*), i

– *metod analize sadržaja programa sredstava javnog informisanja* (prvenstveno oglasa i reklama agencija za prodaju i posredovanje u prodaji automobila i autodelova i sl.) i drugi (Mijalković, 2008).

Krađa vozila najčešće biva otkrivena prijavom koju podnosi oštećeni krivičnim delom. Tako, izuzetan značaj za dalju kriminalističku obradu ovih krivičnih dela imaju informacije prikupljene od oštećenog, jer sadrže niz identifikacionih karakteristika vozila i drugih važnih činjenica. Uslovno, ove informacije se mogu podeliti na:

– *informacije koje se odnose na vlasnika/vozača vozila*: lični podaci vlasnika, podaci o pravnom licu vlasniku vozila, odnos vozača kome je vozilo ukradeno sa vlasnikom vozila, lični podaci vozača i slično;

– *informacije koje se odnose na mesto i vreme izvršenja krivičnog dela*: tačna lokacija i vreme parkiranja vozila, razlozi parkiranja vozila na tom mestu, potencijalni svedoci koji mogu da potvrde lokaciju parkiranja vozila, gde se nalazio vlasnik u vreme izvršenja krivičnog dela, kada je otkrio krađu vozila i njegovi postupci nakon saznanja za krađu, njegova zapažanja na licu mesta i druge relevantne činjenice, i

– *informacije koje se odnose na vozilo*: tip, model i proizvođač vozila, datum prve registracije vozila, ostalih registracija i kada ga je aktuelni vlasnik registrovao, prethodni vlasnici vozila, registarske oznake, identifikacioni broj vozila i broj registracionih dokumenata, boja vozila, pređena kilometra-

ža, cena vozila, mesto u vozilu gde su držana registraciona i ostala dokumenta, koliko originalnih ključeva postoji i da li su pravljene kopije, ko je imao pristup ključevima, da li je bilo pokušaja krađe vozila, vrsta osiguranja, osiguravajuće društvo i broj polise, da li je vozilo imalo dodatne sisteme zaštite osim fabričkih i ko ih je ugrađivao, mesto gde je vozilo servisirano, oštećenja ili prepravke vozila, specifična vanserijska oprema vozila i druge identifikacione karakteristike, šta se nalazilo unutar vozila, da li je vozilo bilo reklamirano za prodaju i ko je kontaktirao s vlasnikom u vezi s kupovinom i drugo.

Navedene informacije bi trebalo prikupljati i unositi u standardizovane upitnike. Time bi se izbegli pojedinačni propusti policajaca u prikupljanju informacija i unapredili automatska obrada i skladištenje podataka u elektronskim bazama.⁹

Osim od oštećenog, do saznanja o ovim krivičnim delima može se doći i operativnom delatnošću organa unutrašnjih poslova, praćenjem i kontrolom saobraćaja i radom policije na sektoru, te primenom izvesnih operativno-taktičkih i tehničkih mera i radnji: blokada određenih putnih pravaca, zaseda, pregled lica, prtljaga i vozila, prikupljanje obaveštenja, provera i kontrola određenih objekata i punktova (autoservisa, autolimarskih i autolakirerskih radnji, rentakar agencija, autopijaca, otpada, privatnih i javnih garaža i parkinga).

Značajan izvor obaveštajnih informacija o krađama motornih vozila jesu i informacioni resursi za proveru identiteta vozila. Čest problem je nemogućnost provere identiteta vozila koje je registrovano u inostranstvu. Za to se mogu koristiti neki od resursa različitih oblika međunarodne (policijske) saradnje.

Na primer, Konvencijom kojom se implementira Šengenski sporazum predviđeno je i postojanje Šengenskog informacionog sistema (Schengen Information System – SIS). On se sastoji od centralnog informacionog sistema (Central Schengen Information System – CSIS) i nacionalnih (National Schengen Information System – NSIS) informacionih sistema koji omogućavaju objedinjavanje podataka regulisanih Šengenskim sporazumom. Između ostalog, sadrži i podatke o ukradenim vozilima i registarskim tablicama u zemljama potpisnicama Šengenskog sporazuma.

Dalje, Informacioni sistem za pretragu ukradenih vozila Interpola (ASF SMV – Automated Search Facility-Stolen Motor-Vehicles) je veoma zna-

⁹ Jedan od takvih standardizovanih upitnika nalazi se u: Annex 1: Questionnaire/check list: Supplementary information for the officer compiling the report. Prikazano u: *Guideline: How to investigate Motor Vehicle Crime*, str. 14–26.

čajan resurs u kriminalističkoj obradi krivičnih dela povezanih s krađom vozila jer sadrži podatke iz preko sto dvadeset zemalja članica ove organizacije. Centralni kompjuterski sistem Interpola ima pristup i bazi podataka na američkom kontinentu (NCIC– American National Criminal Information Center), u kojoj su pohranjeni podaci o ukradenim vozilima na teritoriji Amerike i Kanade.

U poslednje vreme je aktivan još jedan značajan resur za pretragu vozila – EUCARIS (European Car Information System). On sadrži podatke o ukradenim vozilima iz zemalja Beneluksa, Nemačke, Velike Britanije, Švedske, Litvanije, Rumunije, Estonije, Slovačke, Italije i Slovenije. Tvorcima ovog sistema se nadaju da će u budućnosti sve zemlje u Evropi ratifikovati EUCARIS sporazum i postati njegovi korisnici.

3. Indicije o krivičnim delima u vezi s krađama motornih vozila

Izuzetan značaj u kriminalističkoj obradi krađa motornih vozila ima indicijalni metod, tj., znalačko uočavanje i korišćenje indicija u njihovom otkrivanju, razjašnjavanju i dokazivanju. Indicije su činjenice koje ukazuju na postojanje krivičnog dela i na bližu ili dalju vezu tog dela i nekog lica (Vodinić, 1984: 186). *Indicijalni metod* se zasniva na indukciji, kao posebnom naučnom metodu, te na procesu zaključivanja, tj., izvođenju zaključaka na osnovu analize (od posebnog ka opštem) pojedinačnih činjenica (indicija) (Soković, 1997: 133). Tok indicijalnog metoda je usmeren od indicija (osnova sumnje, osnova podozrenja), koje su prikupljene primenom kriminalističkih i dokaznih mera i radnji, prema verzijama (hipotezama) koje se postavljaju na osnovu indicija i njihove provere daljom kriminalističkom obradom, na osnovu operativnog plana postupanja. Sadržaj verzija je uslovljen pretpostavljenim oblicima kauzalnih veza između pojedinih činjenica, okolnosti, događaja i aktera, a problematična suština (verovatnoća, nerazjašnjenost) i iz nje proizašla višeznačnost značenja rezultiraju neophodnim pluralitetom. Upravo stoga, za ispravno postavljanje kriminalističkih verzija je neophodno, najpre, poznavati osnove logičkog mišljenja, a uz to imati i zavidno kriminalističko i u praksi potvrđeno i unapređeno znanje koje omogućava postavljanje tzv. „tipičnih“, a potom i sve konkretnijih verzija (Žarković, 2009: 59). Za proveru verzija se koristi metod eliminacije, kojim bi trebalo da odgovorimo na pitanja: da li postoji konkretno krivično delo ili je reč o nekom drugom događaju, šta karakteriše učinioca krivičnog dela i da li je lice koje kriminalistički obrađujemo uistinu učinilac krivičnog dela.

Posle provere verzija moguće su dve situacije. U prvoj, proverom verzija se utvrđuje da su one ispravne i primenom kriminalističkih i dokaznih

mera i radnji prikupljaju se dokazi o krivici osumnjičenog. Tada osnovi sumnje prerastaju u osnovanu sumnju da je neko lice učinilac krivičnog dela i podnosi se krivična prijava. U drugoj situaciji, verzije nisu potvrđene i tok indicijalnog metoda se vraća na početak analize indicija, kako bi se utvrdili eventualni propusti. Ceo tok indicijalnog metoda se ponavlja dok se ne dođe do dovoljno dokaza koji će potvrditi stepen osnovane sumnje da je lice učinilac krivičnog dela.

Uopšteno, indicije mogu da upute na postojanje ili nepostojanje određenog krivičnog dela, na učinioca ili okolnosti koje su povezane s krivičnim delom ili učiniocem (Aleksić, Škulić, 2002: 199). Najčešće se ispoljavaju kao materijalne promene u spoljnom svetu povezane s izvršenjem krivičnog dela (trag, predmet) i kao psihološke promene u ponašanju učinioca uzrokovane psihološkim dejstvom dela na učinioca (promena ponašanja, navika i stavova). Indicije predstavljaju putokaze u kriminalističkom radu, koje pravilnom analizom i tumačenjem mogu da dovedu do utvrđivanja objektivne istine o krivičnom delu i učiniocu. Mogu se podeliti na:

– *indicije koje nastaju pre izvršenja krivičnog dela*: moralna sposobnost za izvršenje dela (indicija ličnosti); opšti životni stavovi (kretanje u lošem društvu, zloupotreba opojnih droga, česte promene mesta prebivališta, navike i sl.); postojanje motiva za izvršenje krivičnog dela; ispoljavanje volje za izvršenjem krivičnog dela (pretnje, hvalisanje i sl.); pripremne radnje za izvršenje krivičnog dela (nabavka sredstava za izvršenje krivičnog dela, traženje kupca za predmete pribavljene krivičnim delom, uvežbavanje, priprema alibija); ranije osude za istovrsna ili druga krivična dela; poznavanje prilika i okolnosti značajnih za pripremu i izvršenje krivičnog dela koje nisu svima poznate i drugo;

– *indicije koje se ispoljavaju prilikom izvršenja krivičnog dela*: prisutnost na mestu izvršenja dela; posed sredstava koja su korišćena u izvršenju krivičnog dela; poznavanje okolnosti koje nisu svima poznate, ili nepoznavanje okolnosti koje bi morale da budu nekom poznate; uništavanje tragova na licu mesta; pretnje žrtvi tokom izvršenja krivičnog dela; ispoljavanje znanja, sposobnosti i veština u izvršenju krivičnog dela; način izvršenja krivičnog dela; tragovi i predmeti na licu mesta, i

– *indicije koje se ispoljavaju posle izvršenja krivičnog dela (posledice dela)*: tragovi na učiniocu krivičnog dela (kao posledica materijalnog dejstva dela na učinioca); posed sredstava korišćenih pri izvršenju krivičnog dela; korist od krivičnog dela; odbacivanje, skrivanje predmeta povezanih s krivičnim delom; rasturanje, prodaja i poklanjanje predmeta pribavljenih krivičnim delom; psihičko dejstvo dela na učinioca (promene ponašanja, rasipnički život i sl.); promena mesta prebivališta; skrivanje i bežanje od policije;

pribavljanje falsifikovanih ličnih i putnih isprava; radnje koje se preduzimaju radi legalizacije protivpravno stečenih sredstava izvršenim krivičnim delom; neodazivanje pozivu policije na razgovor i drugo (Vodinelić, 1984: 186).

Efikasno suzbijanje krivičnih dela u vezi s krađom motornih vozila podrazumeva poznavanje i znalačko korišćenje opštih i specifičnih indicijalnih činjenica. Indicije su mnogobrojne¹⁰:

- polomljeni ili poluotvoreni prozori, ogrebotine i deformacije na staklu, tragovi polomljenog stakla u vozilu ili van njega, prozori koji se ne mogu zatvoriti (najčešće zbog nasilnog otvaranja) i različiti proizvođački brojevi na staklima vozila (može da ukazuje na zamenu stakala);

- deformiteti i ogrebotine na vratima vozila i deformisane zaptivne trake na vratima vozila;

- rupice ispod brave na vratima (često prelepljene lepljivom trakom), nedostatak brave na vratima, deformisane zaštitne kape za prašinu na bravi i oštećen cilindar brave;

- nedostatak ključa za startovanje vozila, nedostatak cilindra kontakt brave, tragovi alata na kontakt bravi ili plastičnoj oplati, polomljeni ili nepostojeći delovi plastike na upravljaču vozila i kontrolnoj tabli, prespojeni ili izvađeni kablovi ispod kontrolne table;

- korišćenje neoriginalnih ključeva za pokretanje i otključavanje vozila, oštećenja na poklopcu rezervoara ili nedostatak ovog poklopca (skidanje poklopca radi izrade kopije ključa vozila);

- točak upravljača je moguće okrenuti iako se ključ ne nalazi u kontakt bravi, kontakt brava ne zabavljuje točak upravljača kada se izvadi ključ;

- ključem vozila nije moguće otključati sve brave na vozilu (kopiran ili podesni ključ);

- postojanje prespojenih kablova ili nedostajućih delova u delu vozila u kome je smešten motor vozila;

- ispod komandne table postoje prespojeni kablovi, ili su na njih pomoću šnalica pričvršćeni neki elektronski uređaji;

- različite registarske tablice na vozilu, prepravljane ili namerno oštećene registarske oznake, stare tablice pričvršćene novim vijcima, tragovi prašine ispod registarskih tablica koji svojim izgledom ukazuju na to da su na vozilu prethodno bile neke druge tablice;

- oštećenja, tragovi alata i sveže boje u predelu gde se nalazi identifikacioni broj vozila, postojanje oznaka koje nisu u upotrebi za označavanje vozila, broj oznaka je veći od standardnog broja, nepodudaranje identifikacio-

¹⁰ Uporedi sa: *Guideline: How to investigate Motor Vehicle Crime*, str. 9–10.

nih oznaka na različitim delovima vozila (šasiji, motoru, identifikacionim pločicama, stikerima i sl.), nepostojanje identifikacionih pločica i nalepnica na delovima vozila na kojima bi inače trebalo da se nalaze, ili postojanje novih identifikacionih pločica i nalepnica iako je vozilo u upotrebi duži period, prepravljani identifikacioni broj vozila;¹¹

– podaci o tehničkom pregledu ne podudaraju se s podacima u dokumentaciji koja prati vozilo;

– izgled dokumenata ne odgovara standardnom formatu u kome se izdaju dokumenti, kvalitet papira nije odgovarajući, ne postoje znakovi za zaštitu (vodeni žigovi, fluorescentne niti i sl.), izgled otiska pečata nije odgovarajući (nejasan ili zamrljan), numerički podaci su netačno uneti (velika slova umesto malih ili obrnuto, oznake koje se inače ne koriste u dokumentaciji vozila i sl.), datum registracije vozila se poklapa s neradnim danima (praznici, vikendi) i drugo.

Navedene indicije bi trebalo inkorporirati u preporuke za postupanje policijskih službenika na terenu u otkrivanju krivičnih dela u vezi s krađom motornih vozila. Pozitivan primer takvog koncepta je lista preporuka za postupanje policijskih službenika u otkrivanju krivičnih dela u vezi s krađom motornih vozila koju je razvila Međunarodna organizacija šefova policija (International Association of Chiefs of Police – IACP):

1. u slučajevima potrage za ukradenim vozilima posebnu pažnju je potrebno obratiti na vozače koji prave prekršaje kako bi izbegli kontrolu ili pobeegli od policije, kao i na vozače koji „previše“ savesnim ponašanjem u saobraćaju pokušavaju da izbegnu kontrolu policije;

2. budite sumnjivi prema vozačima koji odgovaraju na pitanja koja im nisu postavljena, jer postoji mogućnost da žele da skrenu pažnju policijskog službenika da ne bi uočio znake koji ukazuju na krađu vozila;

3. proverite ključ za startovanje motora u kontakt bravi (originalan ključ ne bi smeo da zapinje i otežano startuje motor);

4. proverite cilindar kontakt brave i da li na njemu postoje neka oštećenja koja bi mogla da ukažu na to da je reč o nasilnom startovanju motora;

¹¹ Identifikacioni broj vozila (VIN – Vehicle Identification Number) omogućava da se identifikuje vozilo (oznaka proizvođača, individualni proizvodni serijski broj i, u većini slučajeva, godina proizvodnje modela vozila) i jedinstven je za svako vozilo. Sastoji se od 17 oznaka (za vozila proizvedena posle 1980. godine) od kojih su prve tri Svetski proizvođački identifikacioni kod (WMI – World Manufacturer Code), zatim sledi 6 oznaka koje opisuju osnovne karakteristike vozila i, na kraju, poslednjih 8, od kojih poslednje 4 moraju biti brojevi (npr., WDB2330722A314628). U označavanju se ne koriste slova I, O i Q. VIN je najčešće smešten na šasiji vozila i motoru, ali i na drugim delovima vozila na identifikacionim pločicama (npr., iza vetrobranskog stakla u donjem desnom ili levom uglu i može se pročitati sa spoljašnje strane stakla) i nalepnica (stikerima) u različitim delovima vozila, zavisno od proizvođača.

5. tražite od vozača da „ugasi“, a zatim „upali“ motor vozila i pratite način na koji to radi (obratite pažnju na teškoće u startovanju motora, okretanju ključa u kontakt bravi, ili na neke neobične radnje vozača kao što je prespajanje žica da bi startovao motor automobila);

6. proverite da li je ključem moguće otključati sve brave na vozilu (kopiranim ključem najverovatnije se ne mogu otključati sve brave na vozilu ili će njihovo otključavanje biti otežano);

7. uporedite podatke o licu koje upravlja vozilom s dokumentima koji se mogu pronaći u vozilu (pregrada za sitnice, fascikle, torbe);

8. proverite da li su registarske tablice pričvršćene propisno i da li postoje tragovi koji ukazuju na to da su menjane (tragovi prašine, oštećenja);

9. imajte u vidu znakove nasilnog ulaska u vozilo pri kontroli vozila kao što su: polomljena stakla, tragovi nasilnog ulaska na vratima i na bravama itd., i

10. obiđite lokacije na kojima su u prošlosti pronalazena ukradena vozila, kao i mesta na kojima se prodaju polovna vozila i auto delovi (Palmiotto, 1999: 373).

4. Zaključak

Operativni obaveštajno-kriminalistički rad je u dvosmernoj korelaciji s obaveštajnim informacijama i indicijama: na osnovu informacija i indicija se projektuje obaveštajno-kriminalistički rad, čiji bi rezultat trebalo da budu nove informacije i indicije koje su „putokaz“ ka predmetima, tragovima i izvršiocima krivičnih dela. Na njihov značaj ukazuje i stara maksima prema kojoj „nema dobre policije bez dobre informacije“. Međutim, informacije su često pred nama, ali ih ne vidimo, ne znamo gde i kako da ih potražimo, ne umemo da ih protumačimo i fiksiramo, ili zanemarujemo i potcenjujemo njihov značaj i zaboravljamo ih.

Da do takvih propusta ne bi dolazilo, neophodno je napraviti izvesne „ček-liste“ – standardizovane obrasce s rubrikama u kojima će se upisivati obaveštajne informacije i indicije od značaja za rasvetljavanje i dokazivanje krivičnih dela u vezi s krađom motornih vozila. Takođe, neophodno je definisati i izvesne smernice za uočavanje indicija i postupanje policijskih službenika u otkrivanju ovih krivičnih dela.

Dalje, neophodno je kontinuirano ažuriranje kriminalističkih evidencija, pre svega evidencije određenih kategorija izvršilaca krivičnih dela, evidencije o načinima izvršenja krivičnih dela (MOS) i evidencije ukradenih stvari (vozila).

Uz to, neophodno je redefinisati nacionalnu obaveštajno-kriminalističku analitiku zamenom tradicionalnih analitičkih metoda, koje su generalno kvantitativne i odnose se na prošlo vreme, novim kvalitativnim analizama kojima se prognozira razvoj kriminala.

Potrebno je razviti i kurseve obuke i seminare stručnog usavršavanja za buduće i aktuelne kriminalističke policajce, na kojima bi se spoznale „taktika i tehnika“ automafije i metodika njihove prevencije i suzbijanja. Pritom je naročito značajna spoznaja inostranih iskustava.

Najzad, moraju se unaprediti međunarodna policijska saradnja, a naročito ratifikovati međunarodni sporazumi kojima se omogućava pristup međunarodnim bazama podataka o krivičnim delima u vezi s krađom motornih vozila.

5. Literatura

- Aleksić Ž., Škulić, M. (2002). *Kriminalistika*. Beograd: Dosije.
- Babić, I. (1998). *Privredno pravo*. Beograd: Policijska akademija.
- Guideline: How to investigate Motor Vehicle Crime*. (2004). Munich: Bavarian State Bureau of Investigation.
- Žarković, M. (2009). *Kriminalistička taktika*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Izvori, tehnike i tehnologije prikupljanja informacija za potrebe korisnika obaveštajnih podataka*. (2004). Beograd: Obrazovno-istraživački centar Bezbednosno-informativne agencije.
- Krivični zakonik Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005 i 72/09.
- Mijalković, S., Bošković, G. (2008). Krivičnopravni aspekti primene tajnih metoda nacionalnog sistema bezbednosti Republike Srbije u suzbijanje „automafije“. *Pravna riječ – časopis za pravnu teoriju i praksu*, 15, 311–332.
- Mijalković, S. (2008). Obaveštajno-kriminalistički aspekti suprotstavljanja „automafiji“. Međunarodna konferencija o temi *Politika suprotstavljanja organizovanom kriminalu* u organizaciji Centra za bezbednosne studije iz Beograda.
- Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Institut za pravne i društvene nauke Pravnog fakulteta u Kragujevcu.
- Soković, S. (1997). *Dokazivanje indicijama*. Kragujevac: Jefimija.
- Palmiotto, M. J. (1999). *Criminal Investigation*, Wichita: Austin & Winfield.
- Vodinić, V. (1984). *Kriminalistika*. Beograd: Savremena administracija.
- Zakon o bezbednosti saobraćaja na putevima, *Službeni glasnik*, broj 41/09.
- Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 46/06 i 72/09.

INTELLIGENCE INFORMATION AND CLUES IMPORTANT TO FIGHT
MOTOR VEHICLES THEFTS

Summary

This paper has been inspired by the current problems of acquiring intelligence information and interpretation of clues related to motor vehicles thefts and the activities of "car mafia" which the police officers of the Criminal Police of the Ministry of the Interior of the Republic of Serbia, primarily the Police Administrative Department for the City of Belgrade are faced with. This is why its goal is to point to the most important intelligence information and clues related to car thefts, the perpetrators of these crimes, modi operandi, locations where the stolen vehicles or their parts are found, as well as further intentions of carjackers. Special attention is dedicated to the sources of intelligence information and clues, the manners of their interpretation based on criminal investigation and intelligence activities of gathering information, clue-related method, as well as guidelines for the activities of police officers in detecting and interpreting some clues indicating car theft.